Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

Populisme in West-Europa: België, Duitsland en Nederland vergeleken

Teun Pauwels

SAMENVATTING VAN

Pauwels, T. (2014). *Populism in Western Europe: Comparing Belgium, Germany and The Netherlands.* New York, NY: Routledge.

Wat het succes van populistische partijen in (West-)Europa verklaart, is een complex vraagstuk, gezien de diverse verschijningsvormen van populisme. In dit boek baseer ik me op de definitie van Mudde (2004) die populisme ziet als een 'dunne' ideologie die de samenleving opdeelt in twee homogene en antagonistische blokken: het 'pure volk' en de 'corrupte elite' en stelt dat politiek de vertaling moet zijn van de wil van het volk. Aangezien populisme een dunne ideologie is met een beperkte inhoud, heeft het nood aan andere ideologieën om als betekenisvolle politieke kracht te fungeren. Daarom lijkt het weinig zinvol om alle populistische partijen over eenzelfde kam te scheren en is het aangewezen om gebruik te maken van typologieën.

Op basis van theoretische en empirische inzichten worden drie vormen van populisme onderscheiden: (1) Sociaalpopulistische partijen associëren het 'pure volk' met de arbeidersklasse en 'de elite' met *mainstream*-partijen oftewel de lakeien van grote ondernemingen. Ze pleiten voor een radicale verandering van het kapitalistische systeem. Gezien deze partijen zich niet langer profileren als de 'voorhoede' van het proletariaat maar wel als de *vox populi*, gaan zij door als populisten. (2) Neoliberale populistische partijen beweren dat de inspanningen van de hardwerkende belastingbetaler steeds meer worden verkwist door de bureaucratische en politieke elites en verwerpen de 'grote overheid'. (3) Nationaalpopulistische partijen hangen etnisch nationalisme, xenofobie, autoritarisme en populisme aan. Hun voornaamste claim is dat de multiculturele dromen van de politiek correcte elites een fundamentele bedreiging vormen voor de homogene natiestaat. In tegenstelling tot extreemrechtse partijen zoals NPD of Gouden Dageraad onderschrijven (nationaal)populistische partijen echter wel de basisregels van de democratie.

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

In een tweede stap worden op basis van zowel inhoudsanalyse als kwalitatieve classificatie de partijen (met parlementaire vertegenwoordiging) in België, Nederland en Duitsland geclassificeerd volgens de voorgestelde typologie. Als resultaat vinden we drie sociaalpopulistische partijen (SP in Nederland, Die Linke in Duitsland en PTB/PVDA in België), drie neoliberale populistische partijen (LPF in Nederland en LDD en PP in België) en zeven nationaalpopulistische partijen (CP'86, CD en PVV in Nederland, REP en DVU in Duitsland, en VB en FN in België). De N-VA is een interessante case omdat ze zich op regelmatige basis afzet tegenover de 'gevestigde partijen', maar toch beschouw ik deze partij niet als populistisch. De reden hiervoor is dat de N-VA een eerder elitaire visie op politiek heeft, terwijl een essentieel kenmerk van populisme – het uitdragen van de 'volkswil' – ontbreekt. Zo lezen we in het meest recente verkiezingsprogramma dat 'de samenleving inrichten en sturen' de 'nobele opdracht van de politiek' is, terwijl de partij geen voorstellen doet om macht af te staan aan de burger via bijvoorbeeld het referendum (N-VA, 2014, p. 77)

De belangrijkste focus van het boek ligt op het empirisch aftoetsen van verklaringen voor het succes van populistische partijen. Zes van de eerder geïdentificeerde partijen zijn voldoende groot en dus geschikt om als cases te dienen (SP, DL, LPF, LDD, VB, PVV). Enerzijds wordt op basis van surveydata onderzocht welke socio-demografische kenmerken en attitudes bijdragen tot een stem voor een populistische partij. Anderzijds onderzoek ik waarom bepaalde partijen langdurig succesvol zijn, terwijl andere partijen slechts kortstondige fenomenen blijken. Door de diversiteit aan cases vermijden we factoren te vinden die te maken hebben met de gastideologie (socialisme, neoliberalisme, nationalisme) maar kunnen we op zoek gaan naar gemeenschappelijke verklaringen die specifiek zijn voor populisme.

De resultaten tonen aan dat vooral politiek wantrouwen en steun voor meer directe democratie leiden tot populistisch stemgedrag. Wellicht door het eroderen van de vertegenwoordigende functie van partijen, zien kiezers deze partijen als ver weg en te veel op elkaar gelijkend. Het feit dat politiek wantrouwende kiezers populistische partijen bijna als enige alternatief zien is zorgwekkend en suggereert een transformatie van Europese partijsystemen waarbij er een rolverdeling plaatsvindt tussen regeringspartijen en populistische partijen. Door de gevestigde politiek te hekelen, valt ook de omgekeerde causaliteit niet uit te sluiten, waarbij populistische partijen politiek wantrouwen voeden (Van der Brug, 2003). Populistische partijen schilderen de elite niet enkel af als corrupt, maar argumenteren ook dat ze de stem van de 'stille meerderheid' kunnen herstellen door middel van onder andere het referendum. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat steun voor directe democratie een tweede unieke factor is die bijdraagt tot het stemmen voor populistische partijen.

Een populaire theorie om het succes van populistische partijen te verklaren ligt in de toenemende opleidingskloof tussen laag- en hoogopgeleiden en het feit dat laagopgeleiden niet langer politiek vertegenwoordigd worden (Bovens & Wille,

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

2010). Hoewel dit klopt voor neoliberale en nationaalpopulistische partijen, gaat het niet op voor alle populistische partijen. De PDS (voorganger van Die Linke) werd oorspronkelijk zelfs vooral door hoger opgeleide ambtenaren gesteund die aan prestige moesten inboeten na de val van de Berlijnse muur. Ook de SP kende oorspronkelijk een beperkte aanhang van laagopgeleiden. De resultaten suggereren dat populistische partijen erin slagen om gedepriveerde groepen te overtuigen, maar deze groepen hebben geen vastomlijnd socio-demografisch profiel en kunnen verschillen naargelang de context.

Gezien het beperkte aantal cases is het moeilijk om een omvattend antwoord te geven op de vraag waarom bepaalde populistische partijen langdurig succesvol zijn en andere niet. Toch kunnen we twee mechanismes belichten die wellicht een belangrijke rol spelen. Ten eerste zien we dat 'gewortelde' partijen zoals VB, SP en DL allemaal langdurig succesvol zijn, omdat zij konden voortbouwen op bestaande netwerken en hulpbronnen die van pas komen tijdens de moeilijke eerste jaren van een partij. Denk aan het VB dat op de Vlaamse beweging kon rekenen als rekruteringsbasis en ondersteuning. Entrepreneur-partijen zoals LDD, LPF en PVV hebben deze hulpbronnen niet en maken meer kans om snel ten onder te gaan. Toch laat de PVV zien dat dit niet noodzakelijk zo hoeft te zijn. Een tweede en mogelijk nog belangrijkere factor is namelijk hoe de partijleider zijn of haar partij intern organiseert. Partijen die oog hebben hun interne organisatie, belang hechten aan rekrutering en de coaching van hun kandidaten, maken een grotere kans om snel te institutionaliseren in moeilijke omstandigheden (De Lange & Art, 2011). Dat is iets waar Wilders, in tegenstelling tot Fortuyn of Dedecker, sterk op heeft ingezet.

Bibliografie

Bovens, M. & Wille, A. (2010). The Education Gap in Participation and Its Political Consequences. *Acta Politica*, *45*(4), 393-422.

De Lange, S. & Art, D. (2011). Fortuyn versus Wilders: An Agency-Based Approach to Radical Right Party Building. *West European Politics*, *34*(6), 1229-1249.

Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, *39*(3), 541-563.

N-VA (2014) *Verandering voor Vooruitgang. Verkiezingsprogramma Vlaamse, federale en Europese verkiezingen 25 mei 2014*.

Van der Brug, W. (2003). How the LPF Fuelled Discontent: Empirical Tests of Explanations of LPF Support. *Acta Politica*, *38*(1), 89-106.